Patrycja Świątczak

Rola samorządów gminnych w profilaktyce i rozwiązywaniu problemów alkoholowych[1]

Problemy alkoholowe to dylemat zarówno społeczny, jak i polityczny. Powszechne poglądy w tej tematyce postrzegają tą sferę jedynie w kontekście społecznym. Jednak to polityczne uwarunkowania pozwoliły na realizowanie działań w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych na szczeblu lokalnym – przez samorządy gminne. Dzięki temu zaistniała szansa na skuteczniejszą walkę z alkoholizmem poprzez bardziej dostępną pomoc dla osób uzależnionych i współuzależnionych, a także na zapobieganie temu zjawisku wśród młodszego pokolenia. Trzeba pamiętać, iż realizowanie tychże działań w społeczności lokalnej pozwala na lepszą ich skuteczność oraz dostosowanie oferty profilaktycznej i leczniczej do potrzeb społecznych. Każda gmina może skupić się wyłącznie na swoim terenie, co prowadzi do większej efektywności i skuteczności. Ma możliwość zebrania rzetelnych materiałów i informacji, co stanowi niezbędny element w sądowym zobowiązaniu do podjęcia leczenia odwykowego. Poza tym należy pamiętać, że na terenach mniejszych gmin często nie występują placówki lecznictwa odwykowego, a co za tym idzie – jeszcze bardziej zwiększa się rola samorządów gminnych i GKRPA w sferze pomocy uzależnionym i współuzależnionym. Osoby te niejednokrotnie mają utrudniony dojazd i znaczną odległość do profesjonalnej placówki. Można to pokazać na przykładzie Uniejowa (pow. poddębicki, woj. łódzkie), gdzie najbliższe placówki znajdują się w Warcie oddalonej o 34 km oraz w Łodzi oddalonej o 55 km.

[1] Fragmenty pracy magisterskiej napisanej pod kierunkiem dr hab., prof. AHE w Łodzi Edyty Pietrzak na kierunku politologia na Wydziale Humanistycznym Akademii Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi.

W niniejszej pracy postanowiono poruszyć ten temat ze względu na szeroką skalę problemów alkoholowych w Polsce. Jak podaje Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, w naszym kraju około 800 tysięcy ludzi jest uzależnionych od alkoholu[2]. Im liczniejsza społeczność lokalna, tym większe jest zapotrzebowanie na różnorodne formy pomocy oraz profilaktyki w grupach zagrożonych. Zadania własne gmin w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych określa Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (tekst jedn. Dz.U. z 2015 r. poz. 1286 ze zm.). Wiele aspektów działań samorządów gminnych jest jednak regulowanych wewnętrznie z uwagi na przestarzałe przepisy ww. ustawy oraz brak w niej istotnych unormowań prawnych.

Profilaktyka i rozwiązywanie problemów alkoholowych kojarzy się jedynie z problemem społecznym, ale, jak to już zostało wspomniane na samym początku, to także dylemat polityczny. To dzięki uregulowaniu tej kwestii w przepisach stało się w ogóle możliwe podjęcie jakichkolwiek działań w tej sferze na szczeblu lokalnym. Wcześniejsze regulacje prawne mówiły jedynie o takich uprawnieniach, jak zakazy sprzedaży alkoholu na konkretnym obszarze. W takiej sytuacji można dostrzec wpływ polityczny i prawny na rozwiązywanie problemów alkoholowych. Na przestrzeni lat zadania władz administracyjnych w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych zmieniały się. Gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych to efekt połączenia kompetencji należących dawniej do zarządu gminy, społecznych komitetów przeciwalkoholowych oraz komisji społeczno-lekarskich. Na początku istnienia obecnej ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi działały terenowe komisje do spraw przeciwdziałania alkoholizmowi. Gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych, pod taką nazwą, powstały dopiero w 1996 roku, a w aktualnej formie funkcjonują od 2001 roku. Wtedy też znacząco poszerzył się zakres władczych kompetencji GKRPA[3]. Jak widać, w ciągu wielu lat kwestia antyalkoholowa była ciągle aktualna i dostosowywana do teraźniejszości. GKRPA jako organ powoływany przez wójta, burmistrza bądź prezydenta jest bardzo ważnym elementem wszelakich działań, podejmowanych na podstawie ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. To na GKRPA spoczywa wiele zadań, zwłaszcza w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych. Zakres działania gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych jest bardzo szeroki. Ich czynności mają charakter zarówno interwencyjny, kontrolny, opiniodawczy, jak i wychowawczo-edukacyjny. Poza niezwykle ważną wiedzą, którą powinni posiadać członkowie gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, liczą się także odpowiednie umiejętności. Trzeba mieć na uwadze fakt, iż osoby, do których skierowane są działania komisji, to osoby uzależnione, które często wypierają fakt uzależnienia, są oporne w nawiązaniu kontaktu i twierdzą, że nie potrzebują żadnej pomocy. Są to także osoby będące członkami rodziny z problemem alkoholowym, dla których ta sytuacja życiowa jest bardzo

[2] Statystyki – populacje osób, u których występują różne kategorie problemów alkoholowych, http://parpa.pl/index.php/badania-i-informacje-statystyczne/statystyki [dostęp 14.05.2015].

[3] Zob. D. Lebowo, W. Maciejko, *Gminna komisja rozwiązywania problemów alkoholowych*, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2011.

wstydliwa, niejednokrotnie boją się opowiedzieć o swoim problemie. W obu przypadkach członkowie komisji mają bezpośredni kontakt z drugim człowiekiem, w którym liczą się umiejętności interpersonalne. Styl „pouczania" w rozmowie może odnieść negatywny skutek. Z tego powodu ważne jest posiadanie umiejętności pierwszego kontaktu z osobą uzależnioną lub członkiem rodziny. Członkowie muszą umieć rozmawiać, motywować oraz wskazać formy pomocy, najlepsze w konkretnym przypadku. Trzeba pamiętać, że każda sprawa, która trafia do GKRPA jest na swój sposób inna i nie należy uogólniać działań do jednego, utartego schematu rozmowy motywacyjnej. Istotne w ich pracy jest również zrozumienie mechanizmów, pojawiających się podczas uzależnienia alkoholowego. Bardzo ważny aspekt stanowi także pomoc osobom współuzależnionym oraz dzieciom, wychowującym się w rodzinie z problemem alkoholowym. Funkcjonowanie z bliską osobą, uzależnioną od alkoholu, skutkuje niebywałymi konsekwencjami zdrowotnymi i psychicznymi. W przypadku dzieci jest to o tyle istotne, gdyż postawy i zachowania, które pomagały w dzieciństwie radzić sobie z sytuacją, w dorosłym życiu stają się ogromnym problemem. Dlatego tak ważne jest, aby w pracach gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych pamiętać o całej rodzinie i nie skupiać się wyłącznie na osobie uzależnionej.

Głównym działaniem gminnych komisji w rozwiązywaniu problemów alkoholowych, wymagającym największego zaangażowania, jest przeprowadzanie rozmów motywacyjnych z osobą zgłoszoną. Należy pamiętać, iż często są to osoby oporne i niechętne do współpracy. Taka rozmowa wymaga od członków komisji umiejętności interpersonalnych oraz odpowiedniego podejścia psychologicznego. Poza tym gminne komisje uczestniczą w procesie zobowiązania do leczenia odwykowego i przygotowują odpowiednie materiały dowodowe, w tym opinie biegłych sądowych w przedmiocie uzależnienia. W praktyce rozwiązywanie problemów alkoholowych odbywa się także w różnorakich miejscach pomocy dla uzależnionych oraz ich rodzin. To wszystko składa się na praktyczne działania samorządów gminnych w wyżej wymienionym zakresie. Gminne komisje oraz różne miejsca pomocy w znacznym stopniu uczestniczą w pomaganiu osobom uzależnionym oraz ich rodzinom i podejmują konkretne działania, mające na celu rozwiązanie realnych problemów alkoholowych w gminie.

Omawiając temat rozwiązywania problemów alkoholowych w Polsce, należy zwrócić uwagę na przestarzałość przepisów ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi oraz brak w niej istotnych unormowań prawnych. Często konsekwencją tego jest nieprawidłowe wykonywanie powierzonych zadań przez gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych. Należy zdać sobie sprawę z faktu, iż to od kompetencji i zaangażowania członków GKRPA w głównej mierze zależy sukces w procesie motywowania do podjęcia leczenia. Uważa się za konieczne wprowadzenie takich rozwiązań prawnych, które pozwoliłyby na jak najlepsze wykonywanie zadań powierzonych samorządom gminnym, a co za tym idzie GKRPA. Ustawodawca powinien uregulować takie kwestie, jak m.in. obowiązek posiadania wewnętrznego regulaminu przez GKRPA, liczba członków komisji oraz prawne uzależnienie wynagrodzenia GKRPA od wkładu pracy. Te rozwiązania wydają się istotne w sprawie odpowiedniej motywacji i zaangażowania członków komisji. Żadna osoba, wchodząca w skład GKRPA

nie powinna tam być tylko i wyłącznie ze względów materialnych. Należy pamiętać, że jest to przede wszystkim praca społeczna, związana z udzielaniem odpowiedniej pomocy osobom uzależnionym i członkom rodzin z problemem alkoholowym. Złe podejście do klienta oraz nieposiadanie odpowiedniej wiedzy i umiejętności przez członków komisji może spowodować bardzo wiele negatywnych konsekwencji, w tym m.in. niechęć społeczności lokalnej oraz brak wiary w skuteczność działań GKRPA.

Jak pisze PARPA: „Wszystkie gminy w Polsce mają obowiązek prowadzić własną, wyznaczoną lokalnymi potrzebami i zasobami, politykę wobec alkoholu”[b]. Mniejsza grupa osób uzależnionych, która występuje na terenie gminnej społeczności lokalnej, powoduje efektywniejszą pracę i skuteczność w działaniu. Do prawidłowego funkcjonowania GKRPA potrzebna jest tylko zmiana ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi i dostosowanie jej do dzisiejszych czasów. Rozwiązania proponowane ostatnimi czasy, m.in. ustalenie minimalnej ceny za napoje alkoholowe, nie wydaje się odpowiednim sposobem na walkę z alkoholizmem, przynajmniej w naszym kraju. Owszem, ceny będą znacznie wyższe, lecz przez to wzrośnie znaczenie tzw. szarej strefy – ludzie będą wytwarzać alkohol w domowej produkcji. Może to spowodować jeszcze więcej negatywnych konsekwencji, np. wzrost zgonów z powodu spożycia nielegalnego alkoholu. Tylko prawnie unormowane zasady w kwestii prawidłowego funkcjonowania GKRPA mogą przyczynić się do skutecznej walki z alkoholizmem. Efektywne wyniki osiąga się na szczeblu lokalnym, dostosowując zasoby do potrzeb społeczności. Takie rozwiązanie wydaje się prawidłowe, a uregulowanie ważnych kwestii w ustawie doprowadziłoby zapewne do sytuacji, w której polski system profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych stałby się coraz bardziej stabilny i przynoszący wiele korzyści.

Bibliografia

Lebowa D., Maciejko W., *Gminna komisja rozwiązywania problemów alkoholowych*, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2011.

Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, http://parpa.pl.

Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (tekst jedn. Dz.U. z 2015 r. poz. 1286 ze zm.)